

Tüskés Anna

Farkas András önéletírása

Tisztelt közönség, kedves kollégák és barátok!

Farkas András író, újságíró, üzletemberrel és családjával 2016 elején ismerkedtem meg a párizsi Magyar Intézetben a Jean Rousselot, Illyés Gyula és Gara László barátságáról Christophe Dauphinnel közösen írt könyvem bemutatóján. A francia–magyar 20. századi irodalmi kapcsolatokat, többek között Gara László munkásságát kutatva megkértem Andrást, idézze fel a vele kapcsolatos emlékeit, s írja meg visszaemlékezéseit. Örömmel tett eleget kérésemnek, s 2019 augusztusa és 2021 februárja között harmincnyolc fejezetben örökítette meg életének emlékezetes fordulópontjait és más eseményeit öt éves korától a jelenig. Kutatásaim során sok nehéz sorsú emigráns életéről olvastam, de Farkasé nem ilyen jellegű; személyisége nem lett megkeseredett. Neki – úgy tűnik – valóban sikerült az átültetés. Sikeresen be tudott illeszkedni egy olyan kultúrába, melynek a nyelvét megérkezésekor egyáltalán nem beszélte. Kíváncsi lettem a sikerének titkára.

Farkas András 1931. április 15-én született Debrecenben. Apja Farkas Lajos a debreceni *Független Újság* című napilap főszerkesztője, a debreceni Bocskai futballcsapat elnöke, anyja Vass Ella. 1936-ban szüleivel Budapestre költözött, ahol apja megalapította a Vidéki Napilapok Szindikátusát, s irodát nyitott a Szervita téren. Egy évig, amíg kiderült, hogy sikeres lesz-e apja vállalkozása, naponta a New York kávéházban étkeztek, ahol megismertek számos író, újságíró, köztük Szép Ernőt és Heltai Jenőt. Farkas előbb a Sziget utcai elemi iskolába, majd a Berzsenyi, a Kölcsey, végül a Kemény Zsigmond gimnáziumba járt. Érettségi után egy évig az angyalföldi ATRA vasüzemben vasesztergályos szakmát tanult.

1950-től újságíróként dolgozott az MTI külpolitikai szerkesztőségében, ahol megismerte a Franciaországból 1952-ben két hétre hazahívott, és 1955-ig itthon élő Gara Lászlót. Szilvási Lajossal, az MTI belpolitikai tudósítójával és a fiatal filológus Hutterer Miklóssal együtt Gara legszűkebb baráti köréhez tartozott. Szilvásival gyakran együtt hallgatták Cziffra György zongorajátékát a Nagykörút és az Andrássy út sarkán álló Oktogon kávéház földalatti lokáljában. 1951–1955 között cikkei jelentek meg a *Szabad Ifjúságban* és a *Szabad Népb*ben, 1953–1955 között külpolitikai szerkesztő az *Esti Budapestben*. 1956 tavaszáig nem utazhatott külföldre, így helyszíni tudósítások helyett – ahogy ez megszokott módszer volt – képzelt riportokban számolt be a nyugat-európai eseményekről.

1956. október 23-án bent maradt a *Szabad Nép* székházában, majd október 30-án Dudás József felkérésére elvállalta az Országos Nemzeti Forradalmi Bizottmány *Függetlenség* (majd *Magyar Függetlenség*) című, hat számot megért politikai napilapjának főszerkesztését. Dudás József letartóztatásának és halálra ítélésének hírére 1956. december 8-án elhagyta Magyarországot. Csehszlovákián és Lengyelországon keresztül Párizsba ment, ahol felkereste Gara Lászlót. Féléves francia nyelvtanulás után az Overseas Credit Service-nél kezdett dolgozni, majd saját kereskedelmi vállalkozásokban kezdett, főként a borászat és a fényképezés területén.

1990 óta évente jön Magyarországra a családjával. 2006-ban megjelent az 1956-os eseményeket bemutató történeti munkája francia nyelven *Budapest 1956: La tragédie, telle que je l'ai vue et vécue* (Budapest 1956: A tragédia, ahogy láttam és átéltem) címmel. Az elmúlt években több interjúban is felidézte gyermek- és ifjúkori emlékeit, és részt vett a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2012-ben Szilvási Lajos írói, 2013-ban Gara László műfordítói és kultúraközvetítő munkásságának szentelt emlékkonferenciákon. Gara László emlékét a Párizsi Magyar Intézetben tartott rendezvényeken is többször felidézte.

A most bemutatandó visszaemlékezését bevezetővel és utószóval látta el, a kettő között időrendben beszéli el életének néhány fontos epizódját. Tizenhárom fejezet szól a gyermek- és ifjúkor magyarországi emlékeiről, tizenkettő a Párizsba érkezéstől a kelet-európai rendszerváltásig eltelt időszakról, és tizenegy az azóta eltelt harminc év szórakoztató, gyakran megindító eseményeiről. A fejezetek száma, elrendezése gyakorlott szerzőre vall, s tudatos szerkesztésmódról tanúskodik.

Farkas András műve a hibrid önéletrajzok típusába sorolható. Egyrészt beletartozik az önéletírás klasszikus hagyományába, mivel a 20. század több nagyhatású történelmi eseményének – Budapest ostroma, az 1956-os nyári egyiptomi és őszi magyarországi események, az 1968-as diáksztrájkok, a vasfüggöny leomlása – elbeszélésével bemutatja a személyiség alakulásának történetét. Emellett található benne családtörténet, társadalomrajz és a történelmi, politikai, kulturális kontextusok elemzése. Másrészt nagy szerepet játszik benne a törekvés az önelemzésre.

A saját elmondása szerint ötéves korától újságírónak készülő Farkas különösen szeretett szépirodalmat olvasni, és erre meg is volt a lehetősége, mert újságíró apja sok könyvet vitt haza. A kortárs magyar szerzők közül olvasta például Heltai Jenőt, Karinthy Frigyest, Móricz Zsigmondot, Márai Sándort és Kosztolányi Dezsőt. Ugyancsak szerette a 20. század angol regényíróit magyar fordításban, mint pl. Graham Green, Aldous Huxley, Somerset Maugham, vagy J. B. Priestley. A német szerzők közül főleg Thomas Mann és Stefan Zweig műveit olvasta, az amerikai írók közül John Steinbecket ismerte. Emellett szórakoztató irodalmat is

olvasott, P. Howardot (akkor még nem tudta az igazi nevét) kedvelte; a ponyvák közül Texasi Jack kalandjait szerette. 1956 végén egy kis bőrönddel hagyta el Magyarországot, melyben – bevallása szerint – nem volt könyv. Az ifjúkori barát, Szilvási Lajos megtalálása 1990-ben a magyar nyelv és irodalom újrafelfedezését hozza magával számára. Néhány évvel ezelőtt – részben a digitális könyvtárak segítségével – újra felfedezte többek között a magyar klasszikusokat, és több mint nyolcvan évesen újra olvasott néhányat közülük.

Önéletírása a magyar és francia társadalmat, gazdaságot és geopolitikát vizsgáló transzkulturális megfigyelések mellett számos gasztronómiai és borászati leírást tartalmaz: utazásokat a pájstlitól a grillezett nyelvhalhalfiléig, a hamis grúz konyaktól a New York állami Château Liberté boráig. Számos időszerű társadalmi, morális, etikai kérdést vet fel: így például jó döntés-e az emigráció, milyen társadalmi és egyéni magatartás várható a befogadó részéről, melyek a sikeres beilleszkedés összetevői, milyen az igazságos haszon- és veszteségelosztás a kereskedelmi vállalkozásokban.

Farkas András írása nem az első mű a 20–21. századi magyar irodalomban, amely érinti az emigráció témáját, s a más kultúrába beilleszkedés problematikájával foglalkozik. Összehasonlítva írását két másik 20. századi magyar emigráns szerző, az 1949-ben szüleivel az Amerikai Egyesült Államokba kivándorolt Susan Rubin Suleiman (1939) és az 1956 végén emigrált, Franciaországban letelepedett Karátson Endre (1933) önéletrajzi elbeszélésével, szembevetve, hogy míg Rubin Suleiman és Karátson saját sebzettségéből (az anya, illetve a feleség elvesztéséből) indul ki, és mintegy annak gyógyítására ír, Farkas attitűdje egészen más: fő célja a békés, elégedett visszatekintés, s hogy lehetőség szerint szórakoztatóan elbeszélje az életét. Tudatosan nem írt például a második világháború és az ostrom borzalmairól; igyekezett életéből elsősorban a pozitív dolgokra emlékezni. Szóban ugyan elmondta nekem az ostrom alatt átélteket, de ezt többszöri unszolásomra sem írta meg. Az ugyancsak 1956 végén emigrált és Franciaországban letelepedett Nagy Pál (1934) háromkötetes önéletrajza saját életének elbeszélésén túl enciklopédikus tudást ad az 1956-os emigrációról és a nyugat-európai emigráns irodalmi folyóiratokról, főként a *Magyar Műhely*ről, rávilágít több évtizedes történelmi, társadalmi folyamatok okaira. Az 1948-ban szüleivel kivándorolt Lakits István (1932) szintén háromkötetes önéletírása 1952-ig tartalmazza emlékeit, célja a tanúságtétel saját nemzedékének világról: kortörténetet és családi albumot is ad egyszerre.

A francia kultúrába való beilleszkedés fokozatai a nyelv megtanulása, az elhelyezkedés a munka világában, pártalálás, családalapítás, a hattagú család anyagi jólétének megteremtése. Farkas francia feleségével, Marie-Hélène-nel történt megismerkedésének elbeszélése után nagyon kevés részlet derül ki kapcsolatukról, túl azon, hogy egyik közös érdeklődési körük a

zene, azon belül az opera világa. A magyarországi származás és ifjúkor tabuizálásának feloldódása 1989-ben jórészt felesége ösztönzésére és érdeklődésére következett be, aki indítványozta Magyarország meglátogatását először kettesben, később a gyerekekkel és unokákkal együtt, hogy ők is megismerjék apjuk, illetve nagyapjuk szülőföldjét. Marie-Hélène harminc év után sem unja Budapestet, és örömmel olvassa a magyar irodalmat francia fordításban.

Összehasonlítva Farkas önéletírását a *La vie fabuleuse sur la planète Marx: Mémoires d'un extra-terrestre* (Csodálatos élet a Marx bolygón: Egy földönkívüli visszaemlékezési) című, 2001–2006 között írt és 2010-ben megjelent, önéletrajzi ihletésű francia nyelvű regényével, melyben a Budapest ostroma és az 1957. januári párizsi megérkezése közötti idővel kapcsolatos emlékeit beszéli el, számos párhuzamosság figyelhető meg például az események ábrázolásában. Míg azonban a regényben álneveket használt, a most megjelenő önéletírásban valós nevekkkel ír családjáról, tanáiról, barátairól és kollégáiról.

A bevezetésen és az utószón kívül további paratextuális elemek találhatóak a könyv *Dokumentumok* című részében az önéletírás végén: családi fényképek, valamint Farkas Szilvási Lajosra emlékező, a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2012-ben elhangzott beszédének szövege, valamint harmadik lánya, Olivia Farkas pszichológus *Magyar apanyelvem* című tanulmánya.

Most átadom a szót Andrásnak!